

Arturs Goba

Viena nejauša tikšanās

1. kavaunā
no fardētas rām atkrātes

Cilvēki bieži sapazīstas vilcienos. Dažreiz ~~ta~~ ^{īnādā veidā} rodas ~~ta~~ ^{afūnā} sākums ilgstošai draudzībai, dažreiz ~~ta~~ ^{afūnā} paliek tikai epizode, kas ~~tomēr~~ saglabājas ~~atmiņā~~ uz visu mūžu. Par vienu šādu epizodi gribas pastāstīt īpaši, jo tai ir bijusi zināma loma manu literāro gaitu aizsākumā.

Tas bija piecdesmito gadu vidū, kad ~~mūsu~~ ^{rodoupi} tautas kultūras ~~dzīvē~~ ^{durīā} kā spirdzinoša ~~parasta~~ ^{vēlīgā} brāzma iedzīvēja jaunas pārvērtības, ~~gan~~ ^{kad} visā mūsu ~~īstībā~~ ^{dzīvē} atgriezās leniniskie partejiskuma principi. Tolaik vēl studēju ~~veiksmīgos~~ ^{piemērotā} kursus, dzīvoju kopmītnē, un tāpēc it bieži gadījās braukt ar Ērgļu vilcienu. Vismaz reizi mēnesī ~~braucu~~ ^{ceļoju} pie saviem vecākiem, apdriskātā ~~jā~~ ^č čemodānīnā iesviedis savalkātos kreklus un citu veļu, bet Rīgā atgriezos, līdzās tīrajiem drēbju gabaliem iestūķējis arī šo to no ēdamlietām. Rīgas - Ērgļu dzelzceļa ~~linija~~ ^{linija} tolaik bija visai unikāls veidojums, jo tikai pirms gadiem pieciem bija atjaunota ~~pēc kara postījumiem~~ ^{sāpniecī}. Vācu fašisti atkāpjoties saspridzināja ne tikai visus tiltus un caurtekas, bet arī katru sliedi: ar amofola četrpaciņu ~~spēku~~ ^{spēku} pietika, lai cietajā tēraudā izrautu ~~pēdu~~ ^{platus} ~~gerus~~ ^{gerus} robus. ~~Kad dzelzceļu atjaunoja,~~ ^{kad} ~~parastītos~~ ^{parastītos} sliežu ~~gabalius~~ ^{gabalius} ~~momentāji~~ ^{momentāji} ~~uz~~ ^{āca} ~~aizveda,~~ ^{atpakaļ} ~~bet~~ ^{atveda} no jauna sametinātus ~~gerus~~ ^{gerus} gabalus. Montējot tomēr kaut kas īsti negāja kopā, tāpēc savienojumu vietās gadījās vairākus centimetrus platas spraugas. Rezultātā vagonu riteņi neprata klauzēt rakstā, kā tas ~~ar~~ ^{notiek} jebkuru normālu dzelzceļu, bet klandēja un būskāēja tā, ka reizēm bija jābaidās, lai vagoni neizjuku ~~no~~ ^{sastāvdaļā} sastāvdaļā. Atceros gadījumu, kad uz augšējā plaukta

kāda sieviete bija uzstutējusi alumīnija kanniņu ar skābu krējumu. Kanniņa dancoja, dancoja, kamēr nodancoja tieši klēpī Ērgļu dakterim Kotānam, kuru plašā apkārtnē pazina pēc tā, ka viņa ķermeņa platums līdzinājās pusotram garumam.

Todien braucu ar rīta vilcienu, jo tas parasti nebija tik pārpildīts. ~~Apstājās~~ ^{Novietojas} ejas šaurākajā pusē, kur viens otram pretī var sēdēt tikai divi cilvēki. Nebiju vēl ierīkojies, kad ~~iespēti~~ ^{līdzās} apstājās slaidis pusmūža vīrietis un jautāja, vai viņš drīkstot man nākt kompānijā. Pirmais, ko ievēroju pienācēja izskatā, bija tumši, it kā dziļi iegrimuši loki ap acīm, kas ~~parasti~~ ^{nepārmēta} liecināja par kādu nopietnu slimību.

Ceļabiedrs izrādījās visai runīgs, sākumā iztaujāja mani par visādām lietām tik cītīgi, ka es sāku kaut ko nojaust.

Teicu, ka viņš laikam sen nav bijis Latvijā. Tā esot gan ~~iz-~~

nācis tāds garāks ceļojums ~~nezīdēt~~ uz ziemeļiem. Jā, jā, esot bijis sagrēkojis pret padomju varu, cīnījies legionāros. Ar jaunā cilvēka ^{nesandīgu} tiesumu sacīju, ka legionāri gan sen visi mājās, ^{unus čy pat amats iekšā} aizkavējušies vienīgi tie, kas sevišķi cītīgi kalpojuši okupantiem. Tā, protams, nevajadzēja sacīt, labākajā gadījumā tas bija netaktiski, jo es taču par šo cilvēku neko nezināju, bet, kā bieži gadījies, arī šoreiz manu sarunu biedru ~~burtiski~~ atbrūvoja nediplomātiskais tiešums. Vienīgi tāds metālisks spožums uz brīdi nozibēja viņa acīs:

--Vācu fašistiem kalpojis neesmu. ^{Aizsk} ~~Es~~ piederēju pie tiem "latviešu puikām", kas Kurzemes katla iekšpusē ^{reizēm} grieza ložmetēja stobru pret pašiem vāciešiem...

Kādu britiņu paklusējām. Nepazīstamais acīmredzami jutās situācijas saimnieks, tāpēc šajā klusēšanā nebija ne ~~neapņemas~~ aizvainotības, ne saspringtības.

--Jūs laikam esat studensts,-- viņa skatiens vērīgi slīdēja pār manu seju.

Tā vārds pa vārdam, kamēr sākām debatēt par literatūru. Pasažieru ~~pašas~~ ^{klūva} aizvien mazāk, ~~bet~~ ap Suntažiem vagonā palikām ^{gaidot} divi vien. Kad biju apgalvojis, ka no liroepikas man sevišķi tuvs balādiskais stils, ~~bet~~ sarunu biedrs apjautājās, kādu autoru balādes man patīkot. Nosaucu Plūdoni, pieminēju arī Raini un Vanagu.

--Bet vai Medeņa balādes esat lasījis?

Pirmajā mirklī samulsu. Biju taču sēdējis nedēļām ilgi Misiņa bibliotēkā un lasījis visu ~~to~~, kas institūta mācību plānos ^{trīs} ~~vēl~~ nebija iekļauts. Zināju Linardu Laicenu kā reti kurš students tajos gados, biju lasījis Eidemani, Cepli, Pelēko, biju izņēmis cauri žurnālu "Celtne", bet tādu Medeņa vārdu nebiju pat dzirdējis.

Nepazīstamais kļuva tāds kā skumīgs:

--Tas nu gan ir slikti! Medenis trīsdesmitajos gados bija pats labākais balādes meistars latviešu dzejā. Un kur tad Medeņa metri...

Tagad domāju, ka tā ir bijusi liktenīga nesagadīšanās, jo būtībā par dzeju un dzejā lasīju itin visu, ko vien aizgriezu. Kā varēja gadīties, ka tieši šī dzejnieka vārds nebija nonācis manā redzes lokā? Ne vidusskolā, ne augstskolā tolaik nemācīja arī Čaku un Adamsonu, bet viņu grāmatas es biju lasījis un pār-
lasījis, *dažus kurus un ar autirkvartā samedējos.*

Precīzi neatceros, kā risinājās tālākā saruna, bet mans pretīsēdētājs no jauna izteica minējumu:

--Jūs laikam arī pats rakstāt?

Atzinot, ka šāds grēks man piemīt gan, tikai uzrakstījis vēl neko neesmu. Vai nevarot kaut ko nolasīt. Sākumā visādi aizbildinājos, bet tad vilku laukā no kabatas salocītu studentu avīzīti, kurā bija nodrukāti mani bērnu dzejoliņi (seši šī cikla dzejoliņi publicēti 1956. gada "Jauno Vārdu"). Tā nekā, teica, priekš iesākuma esot tīri labi...

Un tad mans jaunais paziņa, kurš par mani bija uzzinājis jau pietiekami daudz, ^{un vārdu} uzvārdu ieskaitot, bet par kuru es vēl aizvienam nezināju gandrīz neko, atspieda muguru pret sēdekļa atzveltni, ~~un~~ izstieptās ^{plaukstām} rokās ~~atvērta~~ satvēra galda malu un sacīja, ka nolasīšot man kādu Jāņa Medeņa dzejoli. Viņš dzeju runāja tā, kā to dara šai nodarbībā ^{ar} ievingrinājušies cilvēki, pie tam ar istu un neviltotu iejūtu. Balss skanēja paklusi, bet ne monotoni, dikcija pirmklasīga, acis mazliet pievērtas un raudzījās ^{it kā man garām} ar neko neredzošu skatienu. Īpaši ievēroju izteiksmīgās lūpu kustības, kas ^{gluži kā noapaļot} ~~it kā~~ noapaļoja katru izrunātu vārdu, labā roka pa brīdim pacēlās, lai ar rādītājpirkstu un ikšķa galiņiem norastu mazus putu kamoliņus, kas runātājam krājās lūpu kaktiņos. Pirmajam dzejolim sekoja otrais, trešais, bet es tikai klausījos un klausījos ^{sirdijer} ~~un klausījos~~ pats uz sevi, ka neprotu pienācīgi koncentrēties. Uztvēru atsevišķas glezmas, uztvēru dzejas apburošo, sugestējošo ritmu un melodiju, bet vārdos formulējamu saturu nevarēju un nevarēju izlobīt. Jutu dzejas valdzinājumu, tās emocionālo spēku, bet atmiņā palika tikai noskaņa. Konkrētāku uztveri traucēja vagona negantā kladoņa, kas aprija atsevišķus vārdus un zilbes, traucēja ^{ar} īpašā, inteligenti izsmalcinātā lasīšanas maniere, pie kuras mana zemnieciskā dvēsele nebija pieradusi.

Kad neparastais priekšnesums ~~bija~~ beidzās, britiņu abi paklusejām. Izteicu atzinību par ~~tas~~ labu atmiņu, jo nolasītie dzejoļi varēja būt iegaumēti pirms gadiem piecpadsmit.

-- Kas nu vairs par atmiņu! Jaunības gados man bija absolūtā atmiņa.

Jāatzīstas, ka arī šāds atklājums man šķita visai neparasts, jo, kaut gan biju padevies nemuzikāls, tomēr kaut aptuveni sapratu jēdzienu "absolūtā dzirde". Manā izpratnē tas nozīmēja, ka cilvēks, kuram ir šāda ~~dzirde~~ ^{dabiskā dzirde,} var uzdot pareizo toni bez "štimmgābeles". Bet ko nozīmē "absolūtā atmiņa"?

Konkrēti viņam esot bijis tā, ka pieticis vienu reizi izlasīt jebkuru tekstu, lai pēc tam varētu vārds vārdā atkārtot veselām lappusēm. ^{Grāmatas rakstīja,} ~~Bija lasījis,~~ ka Jukumam Palevičam piemitušas šādas spējas, tāpēc atlika vien ~~noticēt~~ ^{piemītoti palaist galvu.} Vienīgā dzīvē derīgā atziņa no ~~šīs~~ ^{ķautatējuma} palikusi sekojoša: ~~ja~~ ja agrāk es biju gandrīz ar mieru noticēt, ka arī man piemīt laba atmiņa (jo daudzi tā apgalvoja), tad kopš šīs ~~sastopamās~~ ^{sarunas} man par tādām runām atlika vienīgi skumji pavīpsnāt, sak, kāda tad jums pašiem tā atmiņa, ja jau pat manējo uzskatāt par ~~inītu~~ ^{smaidības veltu...}

No turpmākās sarunas prātā palicis paskaidrojums par Jāni Medeni ~~ķirni~~: esot tepat Latvijā, bet pēdējā laikā stipri slimojot ar sirdi. ~~ta~~ rakstot jaunas dzejas.

Jā, un vēl ceļabiedrs man stāstīja, ka pats viņš braucot līdz galapunktam, bet pēc tam mēģināšot nokļūt līdz Gaiziņkalnam, tur dzīvojot ~~viņam~~ tuvi cilvēki, ar kuriem neesot sen redzējies. ^{Ar to, ka agrā parastais būtu gūsti nokļūt galapunktā, ja to vairs domā nevarēja.}

Tā pagāja veselas trīs stundas, līdz tuvojās ~~manas~~ ^{sadām} māja. Un šīs trīs stundas, ko ~~bija~~ ^{bija} pavadījis neciešamā garlaicībā, jo braucot lasīt ~~nevarēju~~, tagad ~~bija~~ aizritejības

uzrakstīt kaut ko netveramai ^{dušules} (noskaņai līdzīgu, laikam sa-
 karā ar liepu ziedēšanu, bet Ojārs Vācietis apgalvoja, ka
 man esot iznācis tikai tāds sentimentālas vecmeitas tambo-
 rējums. Ar gadiem krājās jauni dzejas iespaidi un plašākas
 kļuva zināšanas, arī pats šo to iemācījos, bet šo vienu ^{atvērās pa}
 nejausē ~~tikšanās~~ man atkal un atkal ⁱⁿ atgādina ⁱⁿ to nedzēšamo
 iespaidu, kādu es ~~tas~~ ^{pavasarī} guvu agrajās ⁱⁿ rīta stundās Rīgas - Ērgļu
 vilciena neciešami dārdošajā vagonā.

^{Pēc gredzņa lasīja}
 Nepagāja ilgs laiks, kad žurnāls "Karogs" publicēja
 Jāņa Medeņa dzejoļus, pirmos pēc kara. Ar vislielāko interesi
 un baudījumu esmu ~~lasījis~~ ^{drunāts} visu, kas šim patiešām spilgtajam
 dzejniekam ~~izdots~~ grāmatās un periodikā, bet jāsaaka, lasītās
 vārsmas man vairs nekad nav šķitušas tik šamaniskas, kā
 toreiz ~~lasījis~~ ^{slauvējis, kaut arī saturāli neiznācās.}. Un visus šos gadus tāda dīvaina no-
 jausma urdīj ^{ur} prātu, bet ar nojausmām vien ~~jam~~ neko nevar
 pierādīt. Ļoti gribējās dzejnieku kādreiz satikt, lai pār-
 liecinātos par savu minējumu patieso segumu, bet dzīve un
 darbs Valkā man šādu iespēju liedza. Īpaši uzplīties dzej-
 niekam negribēju, un tā nu izgadījās, ka nekad nesatikāmies.

Vai tiešām nekad?

^{izdotu A. Medeņa dzejoļu sakāpnote}
 Žurnāla "Karogs" 1978. gada 6. burtnīcā ~~in~~ publikācija
 par Jāni Medeni. Karsta strāva izskrēja caur smadzenēm,
 kad lasīju kāda dzejoļa pirmpublicējumu:

Mēs izejam ausmā gar Aivieksti palos,
 Un piekrastē kājas mums ūdeni skalo.
 Uz tālīniem ciemiem tu roku man sniedz,
 Un noliecies smaidot: plaukst purenes zieds!
 Un ^{izdotu reproducēta} ~~publicēta~~ fotogrāfija, kur dzejnieks redzams kopā

ar Mirdzu Kempī, arī nepārprotami apliecina to pašu.

Vai tomēr bija Medenis pats!